

Molenbiotoop

Het belang van de omgeving voor het behoud van molens

Tijdens de jaarvergadering van het Gilde van Vrijwillige Molenaars op 3 april j.l. hield de heer J.B.H.E. Pinkse, secretaris van de werkgroep Molenbiotoop een inleiding over de wijze waarop we voor een goede molenbiotoop kunnen zorgen. Het was een uitwerking van een artikel van zijn hand, getiteld "De molenbiotoop, een zaak voor de gehele molenwereld" in de Gildebrief van 15 december 1998.

Reeds in 1935 schreef jonkheer E.L.J. van Rijckevorsel, toen lid van het algemeen bestuur van De Hollandsche Molen (DHM), in het vakblad "De Molenaar" een artikel over de invloed van windbelemmeringen op windmolens. Ir. F. Stockhuizen, een van de oprichters van De Hollandsche Molen, stelde in zijn boek "Molens" (2e druk, 1963) voor, bij een stads- of dorpsuitbreidingen in de buurt van een molen het stratenpatroon stervormig te maken, met de molen in het centrum. Dat zou niet alleen de windaanvoer vergemakkelijken, maar tevens een ruimtelijk fraai en harmonieus planologisch beeld opleveren.

Het rapport "De inrichting van de omgeving van windmolens" (werkgroep Molenbiotoop van DHM; De Nie, augustus 1982), de brochure Ruimte voor Molens van DHM (1995, molenbiotoopjaar) en de Handleiding Molenbiotoop die begin 1996 door de Hollandsche Molen werden verzonden aan alle gemeenten, provincies, planologische adviesbureaus, cultuurmaatschappijen, architecten, enzovoort, hebben er anno 1999 nog steeds niet toe ge-

De poldermolen van de polder Wedermarke nabij Wedderbergen. De omgeving, onder andere gevormd door het hekwerk beïnvloedt zowel het zicht op de molen als de windvang.

Foto: D.J. Tinga, 1994

leid dat de beleidsmakers voldoende acht slaan op het zicht op molens en de windvang ervan. Evenmin is het gebruikelijk de aanbeveling op te volgen de omgeving van molens planologisch te regelen via molenbeschermingszone's.

Aan een bestaande toestand valt, behalve door kandelaberen, snoeien of rooien van (te hoge) bo-

men, in het algemeen weinig te veranderen. De gehele molenwereld zal zich met inventiviteit, kracht en vasthoudendheid moeten inzetten om te trachten verdere verslechtering van de molenbiotopen te voorkomen.

Globale eisen aan een molenbiotoop

Stellingmolens

Geen nieuwe bebouwing of boombeplanting hoger dan de stelling binnen een straal van ongeveer 300 meter (afhankelijk van de askophoogte); daarbuiten toelaatbaar volgens een hoogteformule.

Grondzeilers

Geen nieuwe bebouwing, beplanting of andere obstakels tot 100 meter rond de molen; daarbuiten tot 500 meter toelaatbaar volgens een hoogteformule (afhankelijk van de askophoogte).

Biotoopwacht

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars heeft een landelijk netwerk van biotoopwachters die in hun rayon hun oor te luisteren leggen en plaatselijke bladen napluizen op berichten over bestemmingsplannen. Sinds de verplichting tot publicatie in de Staatscourant grotendeels is vervallen, is de centrale ondersteuning door De Hollandsche Molen via kopieën veel moeilijker geworden. Het is de taak van een biotoopwachter bij onraad actie te ondernemen in de vorm van informatie vragen, brieven met bezwaren, deelname aan hoorzittingen en nog meer brieven. De heer A. Hofsteenge van De Hollandsche Molen kan daarbij adviseren. Dit is maar een zeer ruwe samenvatting van het verhaal.

In feite is het praktisch gesproken meestal al te laat als uit een officiële publicatie blijkt dat er een kans bestaat op een verslechtering van de molenbiotoop. De plannen zijn dan al rond en het gemeentebestuur heeft er al een positief standpunt over ingenomen. Daarbij komt dat er in de provincie Groningen maar vier biotoopwachters zijn: mevrouw Ida Wierenga voor het rayon Noord, de heer D. Slagman (middenoost), de heer B. Dijk (west-midden) en B. Oomkens voor het rayon zuidoost. Voor een effectieve schouw is een veel fijnmaziger netwerk nodig!

Het is van het grootste belang dat niet alleen de (vrijwillige) molenaars en bestuurders van molenorganisaties maar ook de lezers van De Nieuwe Zelfzwichter voortdurend attent zijn op geruchten, krantenberichten, inspraakavonden, enzovoort over plannen voor bebouwing en beplanting in de buurt van molens.

Doet zich zoiets voor, dan is het zaak op korte termijn contact op te nemen met een biotoopwachter. Die kan dan (laten) navragen wat de huidige planologische bestemmingsregeling is, wat de voornemens zijn, of ze nadelig zijn voor de molenbiotoop en of ze afwijken van de geldende bestemmingsregeling. In zo'n geval is het dringend gewenst de betrokken overheid nogmaals te informeren over de hierboven genoemde molenbeschermingsregels en tegelijk te vragen de medewerking te onthouden aan de gewraakte plannen. De ervaring leert dat het protest meer indruk maakt op de ambtenaren, B&W en de gemeenteraad als niet alleen de biotoopwachter, maar ook De Hollandsche Molen, de Stichting De Groninger Molen, de vereniging Vrienden van de Groninger Molens en andere molenorganisaties een gelijksoortige reactie geven. Daarna is de gemeente is aan zet: voordat de wettelijke procedures worden gestart of voortgezet moet de gemeente besluiten nemen. Bovendien moeten de adressanten worden ingelicht over de verdere gang van zaken en over de mogelijkheden van bezwaar, beroep, enzovoort.

Laat het geldende bestemmingsplan ruimte voor realisering van de voorgenomen bouw of beplanting, maar gaat de kwaliteit van de molenbiotoop achteruit, dan valt er juridisch weinig aan te doen. Hooguit is overleg mogelijk over aanpassingen die in het belang van de molen zijn.

Rijksdienst Monumentenzorg

Gelukkig heeft de Rijksdienst voor de Monumentenzorg ook aandacht voor de molenbiotoop. In 1994 verscheen een aanvulling op het Restauratievademecum met de biotooprichtlijnen volgens het rapport De Nie. Het werd ter kennis gebracht van gemeentebesturen en andere betrokkenen, vergezeld van het dringende advies rond molens een molenbeschermingszone conform die richtlijnen op te nemen in bestemmingsplannen. Helaas is het voor de Rijksdienst juridisch niet mogelijk druk te zetten op de nakoming van deze richtlijnen door inhouding van onderhoudssubsidies en weigering van medewerking aan restauraties.

Waardering voor molens

In het algemeen heeft het grote publiek wel waardering voor molens. Slechts zelden horen we iemand zeggen dat een molen wat hem betreft wel mag verdwijnen. Alle anderen bezoeken werkende molens, kijken naar draaiende of stilstaande molens en schieten talloze foto's en vullen vele meters videofilm met molenbeelden. Velen nemen graag hun (buitenlandse) gasten mee voor een bezoek aan een molen.

Een belangrijke taak van vrijwillige molenaars is om tijdens de vele gesprekken met bezoekers ook aandacht te besteden aan de molenbiotoop: iedere burger heeft daar in principe invloed op, ten goede of ten kwade. De biotoopkwestie is voor de gemiddelde molenbezoeker een nog onbekend probleem!

Stellingen en tegenargumenten

In gesprekken met bezoekers over de molenomgeving komen vaak stellige uitspraken aan de orde die met goede argumenten te weerleggen zijn. Enkele veel gehoorde stellingen nemen we hier onder de loep.

1 Vroeger was heel Nederland bedekt met bos

Het was misschien ten tijde van het paradijs zo dat voor de eerste mensen overal bomen stonden om appels van te plukken. Hun kinderen, kindskinderen en de volgende generaties hebben het landschap gevormd en ten nutte gemaakt door bomen te rooien en op te stoken, zich paden te banen door de wildernis, door akkers en weilanden aan te

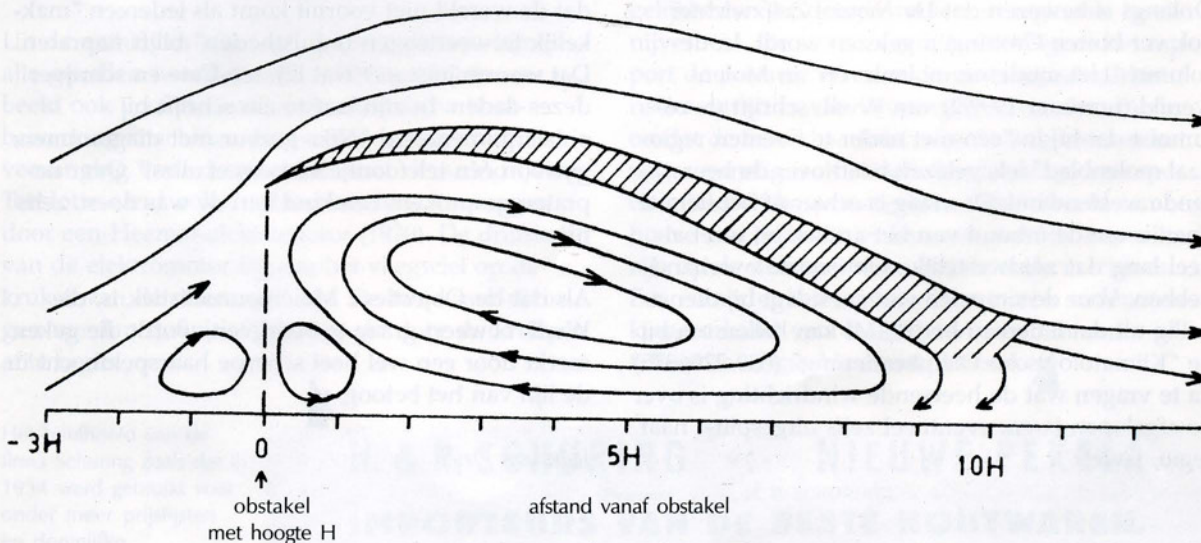
leggen, sloten, wijken en vaarten te graven, hutten en later huizen te bouwen, dorpen en steden in te richten en dijken op te werpen. Kortom het landschap wordt naar wens vormgegeven door mensen.

2 Bomen horen in het landschap, ze vormen een onderdeel van de natuur

Dat klopt in grote lijnen, maar het houdt niet automatisch in dat in de buurt van molens hoge bomen moeten staan. Er zijn ook mooie laagblijvende soorten, terwijl het bij veel bomen ook mogelijk is ze zo te snoeien (kandelaberen/kandelaren) dat ze niet storend hoog worden. Verder is het de vraag of populieren bij de Groninger natuur horen. Vroeger werden bomen geoogst: volwassen bomen werden gekapt om te verzagen. Wilgen werden regelmatig sterk gesnoeid voor het maken van manden, beschoeiingen, enzovoort. Resterende, zeer oude bomen zijn veelal misvormde, dus onbruikbare exemplaren!

3 De natuur wordt steeds schaarser

Dit is een groot misverstand. De provincie Groningen en de steden en dorpen worden steeds groener. Er zijn veel nieuwe bossen, groensingels, parken, wegbeplantingen, enzovoort aangelegd ten koste van agrarische grond (2% bos in Nederland aan het begin van deze eeuw, 11% nu; redactie). Dat ook de woonbebouwing, bedrijfsterreinen en wegen sterk zijn uitgebreid is een ander verhaal. In tegenstelling tot vroeger, toen ze als moestuin dienden, worden achtertuinen nu hoofdzakelijk voor sier gebruikt. Schaduwgevende en vocht onttrekkende

Windverstoring door een hindernis: twee kleine wervels en een grote plus een turbulentielaag (gearceerd); ontleend aan het rapport De Nie. Uit: "De Inrichting van de Omgeving van Molens", DHM

hoge bomen pasten daar vroeger niet wegens concurrentie met het gewas.

4 De wind komt meestal uit het westen. Bebouwing en hoge bomen in andere windstreken hinderen de molen dus niet

Absoluut niet waar. Globaal genomen blijkt dat wind van voldoende hek in een beek remmen de waterstroming af (waterhoogteverschil voor en achter de belemmering); dit is ook zichtbaar bij het krooshek van een poldermolen. Met andere woorden: obstakels rond de molen aan andere kanten dan de windrichting hebben ook een grote invloed op de druk die de wind uitoefent op het wiekenkruis.

5 De meeste molens worden niet meer beroepshalve gebruikt. Het is dus niet, c.q. minder nodig er rekening mee

te houden bij de inrichting van de molenomgeving

De meeste molens zijn met grote bedragen overheidssubsidies gerestaureerd tot een MAALVAARDIGE staat en ze worden met veel inspanning in die toestand gehouden. Het is niet acceptabel dat de draaivaardigheid wordt aangetast door nieuwe storende gebouwen en beplanting in de omgeving. Dit vernietigt een belangrijk aspect van de technische en economische geschiedenis van ons land. Uw en mijn belastingcenten die aan molenonderhoud worden besteed, hebben dan een minimaal rendement.

Hopelijk heeft het voorgaande u ervan overtuigd dat een kwalitatief goede biotoop essentieel is voor het behoud van molens. We zijn benieuwd naar uw reactie.

